

**КАТЕДРА „ТВОРЧЕСКИ ИНДУСТРИИ И ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ“**  
**БИЗНЕС ФАКУЛТЕТ, УНСС**

**РЕЗЮМЕ**

**НА**

**НАУЧНИ ТРУДОВЕ НА**

**ДОЦ. Д-Р ВЛАДЯ БОРИСОВА**

**ПО ОБЯВЕН КОНКУРС ЗА ЗАЕМАНЕ НА АКАДЕМИЧНА ДЛЪЖНОСТ  
„ПРОФЕКТОР“ ПО ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 05.08. „ИКОНОМИКА“,  
ПО НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ „ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ ИЗВЪН  
СФЕРАТА НА МАТЕРИАЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО (ИНТЕЛЕКТУАЛНА  
СОБСТВЕНОСТ И КУЛТУРА), ДВ.БР. 36/27.04.2018“**

**(ПРЕДСТАВЕНИТЕ НАУЧНИ ТРУДОВЕ НЕ ПОВТАРЯТ ПУБЛИКАЦИИТЕ ЗА  
ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“ И ЗА ЗАЕМАНЕ  
НА АКАДЕМИЧНА ДЛЪЖНОСТ „ДОЦЕНТ“)**

**СОФИЯ  
АПРИЛ, 2018**

## МОНОГРАФИИ

### 1. Борисова, Вл., „Бизнес с интелектуална собственост в творческите индустрии“, ИК-УНСС, 2017-

Монографичния труд „Бизнес с интелектуална собственост“ е резултат на многогодишна академична, изследователска и експертна работа в областта на интелектуалната собственост, закрилата и управлението на обектите на интелектуална собственост и формите на тяхната икономическа реализация.

Монографичната разработка е създадена по актуална и интересна тема както за теорията, така и за практиката и е резултат от засилен изследователски интерес в проблематиката на бизнеса с интелектуална собственост в творческите индустрии и връзката им с икономическия растеж и устойчивото развитие.

Изследването изгражда връзките на интелектуалната собственост като икономическа категория на собствеността; значението на интелектуалната собственост за икономическия растеж; обособяването ѝ като двигател на творческите и културните индустрии; тяхното класифициране в съответствие с подсистемите на интелектуалната собственост. В изследването се идентифицира бизнеса с интелектуална собственост чрез подробен икономически анализ на дейността на творческите и иновационните предприятия, създаването и използването на интелектуалната собственост за бизнес цели; нейното идентифициране като бизнес актив и управлението ѝ като икономически ресурс.

Изградена е функционалната релация между творческите индустрии и иновационните и културните индустрии, като за целта подробно е анализирана бизнес дейността на различните участници в процеса по добавяне на стойност (представителите на малкия и среден бизнес, на корпоративния бизнес, самостоятелните творци, автори и изобретатели, технологичните паркове и центровете за трансфер, творческите лаборатории и др.) както в творческите, така и в културните индустрии. Подробно са изследвани в съдържателно отношение творческият, културният и иновационният продукт, като техните специфики са изведени чрез сравнителен анализ и практически примери. Идентифицирани са пазарът на творческите индустрии, на иновационните индустрии и пазарът на културните индустрии.

Съществена част от изследването са приложимите от творческите индустрии бизнес модели за бизнес с интелектуална собственост при отношения: *академия към бизнес* и *бизнес към бизнес*. В проучването са използвани реални данни, приложени са таблици и схеми, както и примери за онагледяване на представените резултати от проведеното изследване и достигнатите изводи.

Монографията предлага нов подход при разглеждането на проблематиката бизнес с интелектуална собственост в творческите индустрии, който дава насока за размисъл и поставя добра дискуссионна основа по много въпроси, свързани с мястото и значението на интелектуалната собственост в националното стопанство. Структурирана е в три части:

*В част първа*, студентите биват запознати с две теми: икономическата същност на собствеността и бизнес отношенията и интелектуалната собственост.

В темата за икономическата същност на собствеността се разглеждат икономическите характеристики на интелектуалната собственост; нейната същност, структура и съдържание като система от творчески резултати, т.нар. обекти в областите на науката, литературата и изкуството. Извеждат се икономическите ефекти от придобиването на интелектуална собственост като акцента е поставен върху тези, реализирани от възникването на правото на интелектуална собственост и от придобиването на търговски монопол върху производството и търговията с обекта на закрила. За целта подробно се разглеждат характеристиките, съдържанието и действието на правото на интелектуална собственост, както и неговите особености и ограничения. Както и същността, ограниченията и икономическите изгоди от придобиването на търговския монопол и значението му за творческите индустрии.

В темата за бизнес отношенията и интелектуалната собственост се разглеждат обектите ѝ като имущество на предприятието и като негов бизнес актив. Извежда се тяхната същност и се представят способите за определяне на стойността им. Разглеждат се и търговските правоотношения по повод създаването и икономическата реализация на интелектуалната собственост.

*В част втора* - бизнесът с интелектуална собственост, се извеждат бизнес ползите от интелектуалната собственост, икономическите ефекти за предприятието от нейното управление и принципите и техниките за оценката ѝ като бизнес актив. За целта студентите биват запознати със същността, икономическите характеристики и видовете творчески продукт. Същността и видовете творчески предприятия, структурата на бизнеса

с интелектуална собственост в тях и моделите им за бизнес поведение и за бизнес растеж. Разглежда се темата за интелектуалната собственост на творческото предприятие, принципите на нейното управление; разработването на портфолиото ѝ чрез нейното идентифициране и остойностяване; създаването на стратегия за управление на интелектуалната собственост като бизнес актив на предприятието. Извеждат се моделите за бизнес с интелектуална собственост, прилагани в съответствие със стратегията за управление на интелектуалната собственост, като: лицензиране използването на обектите на интелектуална собственост; секюритизация на обектите на интелектуална собственост; апортиране на обектите; особен залог с интелектуална собственост; бизнес модели с интелектуална собственост, приложими в дигиталната среда; бизнес модели с интелектуална собственост за създаване на бизнес концентрации като аутсорсинг и джойнт венчър компании, патентни пулове.

*В част трета* се разглежда ролята на интелектуалната собственост за развитието на бизнеса. Извежда се значението ѝ за формирането и функционирането на системата на творческите индустрии. Нейното структуриране в творчески, в смисъл иновативни индустрии, иновационни индустрии и културни индустрии. Разглежда се същността и структурата на всеки един от видовете индустрии. Техните продукти, особеностите в създаването и икономическата им реализация. Представят се тенденциите в обществената политика за развитие на творческите индустрии, в частност националната иновационна политика и националната културна политика. Засягат се и въпросите за финансирането на творческите индустрии.

Монографията е предназначена и за целите на обучението по интелектуална собственост, икономика на културата, масмедии и обществени комуникации, предприемачество и индустриален бизнес, както и за всички останали икономисти, обучавани в сферата на материалното и извън материалното производство в бакалавърска и магистърска степен, дистанционно обучение и следдипломна квалификация.

Адресати на изследването са и широк кръг заинтересовани лица като: самостоятелните творци, експерти и изследователи, представителите на творчески сдружения, гилдии и професионални съюзи, представителите на работодателите и мениджърите в културата, спонсорите и меценатите, представителите на бизнеса и неправителствения сектор.

## УЧЕБНИЦИ И УЧЕБНИ ПОМАГАЛА

1. Борисов, Б., и Борисова, Вл., „Интелектуална собственост в индустрията, селското стопанство, културата, дигиталната среда и компютърните системи, бизнеса с традиционни знания, баланса на фирмата като дълготрайни нематериални активи“, ИК-УНСС, 2015 (разделителен протокол – трети раздел; четвърти раздел, първа глава, втора глава – I, II, III, V, трета глава; пети раздел)

Учебникът притежава хрестоматиен характер и разглежда системата на интелектуалната собственост в няколко стопански сектора: индустриалния; селското стопанство; културата. Системата на интелектуалната собственост е разгърната от нейното административно правно обособяване до структурирането ѝ в самостоятелни обекти на интелектуална собственост. Всеки един от обектите на интелектуална собственост е разгледан в съдържателно отношение и видово разнообразие. Представени са способите за неговата закрила, вида на правото на интелектуална собственост, което възниква и способите за икономическата му реализация. Изведени са формите на лицензионна търговия, приложими за всеки обект, като са отчетени спецификите при обектите в индустрията, селското стопанство и културния сектор. Очертани са бизнес аспектите с обектите на интелектуална собственост като дълготрайни нематериални активи на фирмата. Учебникът е структуриран в *шест раздела*: интелектуална собственост в индустрията; селското стопанство; културата; дигиталната среда и компютърните системи; бизнеса с традиционни знания; баланса на фирмата като дълготрайни нематериални активи.

Съгласно разделителния протокол:

*В трети раздел - интелектуалната собственост в културата*, се разглежда системата на художествената собственост, като подсистема на интелектуалната собственост, нейното развитие, концепция, основни принципи залегнали в правни фундаменти като Бернската конвенция, Универсалната конвенция за авторско право, Договора на СОИС относно закрилата на авторското право и ТРИПС-Споразумението за свързаните с търговията аспекти на интелектуалната собственост. Изведени са основните параметри на

художествената собственост, нейната природа и обхват, както и икономически аспекти. Самостоятелно се разглежда произведението, като обект на авторско право и неговата същност като продукт на културните индустрии.

Самостоятелно и в дълбочина се разглеждат видовете обекти на авторското право: оригиналните произведения, вторичните произведения и сборните произведения, включително техните видови съвкупности. В допълнение са разгледани и произведенията извън закрила, т.нар. обществено достъпно културно съдържание.

Отделно обособен е въпросът за същността и спецификите на авторскоправната закрила. Обхвата на закрилата, действието и титулярите на авторското право. Съдържанието на авторското право, видовете имуществени и неимуществени правомощия на автора за икономическа реализация на произведението, както и ограниченията на икономическия потенциал на авторското право. Икономическата реализация на произведенията е самостоятелно обособена тема: представено е развитието на концепцията за икономическата реализация на произведението; легалните форми на икономическа реализация; закрилата на резултатите от икономическата реализация (като съдържание и обхват на закрилата на изпълненията на артист-изпълнителите; първоначалния звукозапис; видеозапис; собствените програми на радиотелевизионните организации). Отделно се разглежда управлението на икономическата реализация на произведенията; формите на управление на отделните категории права; формите на лицензиране на произведенията, авторските договори и авторските възнаграждения при различното лицензиране.

*Четвърти раздел - интелектуална собственост в дигитална среда и в компютърни системи*, е обособен в три глави: дигитализация и интелектуална собственост; обекти на интелектуална собственост в дигитална среда и в компютърни системи; управление на интелектуалната собственост в дигитална среда. В първа глава се разглеждат въпроси свързани с дигитализацията като процес; интелектуалната собственост в процеса по дигитализация; същността и структурата на информационните електронни магистрали-интернет и икономическите последици от нарушенията на интелектуалната собственост в интернет. Във втора глава се представят въпроси за структурата и същността на домейн имената, икономическите последици от тяхното нелегално използване, мерките за защита при нарушения на домейн имената и контрола на достъпа и използването на съдържание на уебсайта. В дълбочина се разглеждат компютърните програми и базите данни-

същността и структурата им като обект на авторскоправна закрила, легалните форми за използването им и авторските договори за използване и разпространение. Мултимедийните продукти, тяхната същност и закрила, както и съдържанието използвано чрез мултимедии са допълнителни теми в тази глава. В трета глава са засегнати теми за колективното управление на интелектуалната собственост в дигиталната среда; противодействието на пиратството; предоставянето на достъп до дигитално съдържание в интернет – DRM; управлението на правата върху дигитални обекти в интернет - авторскоправна система за управление и creative commense система за управление на интелектуалната собственост в интернет.

*Пети раздел – традиционни знания* е обособен в три глави: традиционните знания като обект на интелектуална собственост и тяхната индустриализация; традиционните знания в индустрията и селското стопанство; традиционни знания в културата. В глава първа се разглежда същността и видовете културно-историческо наследство, системите за неговото опазване и закрила и възпроизвеждане за целите на опазването и търговската му реализация; същността на традиционните знания, тяхното определение, структура и критериална система, условията и формите на индустриализиране на традиционните знания, техния икономически потенциал и способности за закрила, управлението на процеса на икономическата реализация на традиционните знания, етапите на управление и лицензионните модели за достъп и използване на традиционните знания. Във втора глава се разглеждат т.нар. генетични ресурси като вид традиционни знания в индустрията, тяхната същност и ролята им за икономическото развитие, видовете генетични ресурси, системата за тяхната закрила, лицензионните модели за индустриализирането и комерсиализирането им, достъпа до генетични ресурси за разработване на биотехнологични изобретения, свързани с традиционните знания. Трета глава разглежда ролята на традиционните знания за икономическия растеж в сектора на културата, същността и съдържанието им, икономическия им потенциал. Видовете традиционни знания в културата – традиционни форми на изразяване и фолклор, закрилата им като културни ценности и нематериално културно наследство. Използването им в статут на свободно използване „public domain“ и в статут на публично достъпни „publically available“, нелегално използване на традиционните знания в културата. Национална система за закрила на традиционните знания в културата – закрила на фолклора и свързаните традиционни знания като художествена собственост и закрила на

произведенията на народните художествени занаяти като художествена собственост, особена *sui generis* закрила на традиционните знания в културата.

## **2. Борисова, Вл., „Медиация по интелектуална собственост-извънсъдебен способ за решаване на търговски спорове“, ИК-УНСС, 2016**

Учебникът е първото по рода си в страната самостоятелно изследване в областта на медиацията по интелектуална собственост като извънсъдебен способ за решаване на търговски спорове. За съжаление, както проблематиката на интелектуалната собственост, така и тази на медиацията като цяло, са все още малко известни и недостатъчно разработени в теорията и още по-малко използвани в практиката за целите на бизнеса и икономическото развитие. Що се отнася до медиацията в областта на интелектуалната собственост, и теорията и практиката се намират на изходни позиции и настоящото изследване е първият опит да се определят основните параметри на обхвата и съдържанието на тази дейност.

Акцентът на изследването е поставен в няколко логически последователни направления:

*Първо:* идентифициране на интелектуалната собственост като икономическа категория на собствеността, икономически ресурс за творческите индустрии и двигател на икономическия растеж в творческия сектор.

*Второ:* идентифициране на видовете правоотношения, свързани с интелектуалната собственост и преимуществено търговските правоотношения като основни за икономическата, индустриалната и комерсиалната реализация на обектите на интелектуалната собственост.

*трето:* идентифициране на възможните извънсъдебни способности за решаване на възникналите търговски спорове по интелектуална собственост с цел запазване на изградените бизнес отношения и динамиката на стопанския оборот.

Медиацията е извънсъдебен способ за решаване на граждански, трудови, административни, търговски и други спорове по интелектуална собственост. Поради силно изявените икономически характеристики на интелектуалната собственост и нейното значение за формирането и възникването на различни бизнес отношения, са разгледани видовете медиация по интелектуална собственост като негов акцент е *търговската*

*медиация*, свързана с гражданските и търговските правоотношения, а от тук и с икономическия растеж.

Системата на интелектуалната собственост е представена не по отделните нейни обекти, а предимно като съвкупност от тези обекти като интелектуални постижения, за да може по-лесно да се идентифицира предмета, по повод чиято икономическа реализация възникват съответните спорове за търговска медиация. При това, изградена от различни обекти, системата на интелектуална собственост е и комплексна съвкупност от изключителни права върху тези различни обекти.

Разгледани са икономическите и правните аспекти, свързани с интелектуалната собственост и медиацията в тази област, което обуславя интердисциплинарния характер на учебника. Пазарната среда и непрекъснатото търсене на начини за конкурентно предимство изправят бизнеса пред нуждата за намиране, разработване и прилагане на ефективни методи както за усвояване на икономическите ресурси и тяхното индустриализиране и комерсиално разпространение под формата на конкурентноспособен продукт, така и за бързото и ефективно решаване на възникналите по повод на тези дейности бизнес предизвикателства. Новите технологии вече са предпоставка и платформа за разширяване палитрата на бизнес дейностите на предприятията, за увеличаване на тяхната бизнес активност и за завземане на нови пазарни позиции в локален, регионален и глобален мащаб при използването на т.нар. нови икономически ресурси като интелектуалния капацитет и талант на заетите в тях.

Именно обществените отношения по повод управлението на интелектуалната собственост за индустриални и комерсиални цели, възникващи в творческите индустрии са предпоставка за формиране на търговски спорове със сериозни икономически последици, чието бързо и ефективно решаване е съществен бизнес интерес на ангажираните в спора страни. Освен традиционното съдебно производство, възможност за по-бързо и по-ефективно запазване на добрите търговски отношения дават и способите за извънсъдебно решаване на спорове като арбитраж и медиация. Това обстоятелство, превръщат арбитража и медиацията в предпочитани от бизнеса извънсъдебни способи за решаване на търговски спорове относно интелектуалната собственост, включително и при трансгранични бизнес отношения.

Учебникът е предназначен за широк кръг от специалисти с различна професионална квалификация, но притежаващи поне базови познания по интелектуална

собственост. Разработката е приложима и в обучението на студенти с икономически и правен профил.

### **3. Управление на интелектуалната собственост (учебното помагало), ИК-УНСС, 2018, съвместно, по договор между УНСС и СОИС от 2001**

Учебното помагало е съставено съвместно с Академията на Световната организация за интелектуална собственост, по силата на споразумение за сътрудничество между УНСС и СОИС от 2001 г. В съдържателен аспект, разглежда характеристиките на икономиката на знанието и в частност, управлението на интелектуалната собственост и свързаните с него икономически и правни въпроси. Предоставя знания за императивите и практиката в управлението на интелектуалната собственост, икономическите перспективи и обосновка за закрилата и управлението на обектите на интелектуална собственост. Икономическите последици от пренебрегване на управлението на интелектуалната собственост. Способите за придобиване на обекти на интелектуална собственост както и предимствата за предприятието. Икономическите характеристики на интелектуалната собственост, като мощен инструмент за икономическото развитие. Разглежда се връзката *иновации и закрила на обектите на интелектуална собственост*, включително патентните бази данни за проучване на иновационните предложения. Подходите за идентифициране на нематериалните активи, като интелектуална собственост както и управленските рамки за тяхната закрила. За целите на управлението се извеждат и методите за остойносттаване на обектите на интелектуална собственост, нейното осчетоводяване и данъчно облагане.

Извършва се въведение в оценката на интелектуалната собственост, чрез разглеждане на приложимите подходи и методи, разглежда се и т.нар. инкубационен период на интелектуалната собственост. Предоставят се знания и за комерсиализацията на обектите на интелектуална собственост, чрез разглеждане на формите на експлоатация на интелектуалната собственост, като лицензионните модели за икономическата реализация на обектите, етапите и процедурите при изготвянето на лицензионно споразумение, системата за контрол на антиконкурентните практики при договорни лицензии. Разглеждат се и управлението на интелектуалната собственост в дигитална среда, обектите на дигитално управление – търговските марки и домейн имената, лицензирането

с отворен код и стратегиите за повишаване на конкурентноспособността на предприятието, чрез дигиталното управление.

Разглежда се системата за разработване и прилагане на стратегията за управление на интелектуалната собственост, нейните елементи и етапи на създаване и изпълнение. Публичните перспективи в иновационното развитие, публичните политики в сектора на творческите индустрии и приложимите форми на публично-частно партньорство с обекти на интелектуална собственост. Специално внимание е обърнато и на правилата за изграждане на култура за интелектуалната собственост в предприятието.

Учебното помагало предлага множество международни и национални примери в областта на идентифицирането и оценката на обектите на интелектуална собственост, създаването на портфолиото на интелектуална собственост и разработването и прилагането на стратегията за нейното управление в съответствие с основната бизнес стратегия на предприятието. Предложени са много въпроси за самооценка и междинни казуси за по-лесно усвояване на материята и за самоподготовка.

## СТУДИИ

### **1. Borisova V., Digitizing cultural heritage in Bulgaria- experiences and best practices, publ. by WIPO, 2008**

**[http://www.wipo.int/export/sites/www/tk/en/resources/pdf/borissova\\_report.pdf](http://www.wipo.int/export/sites/www/tk/en/resources/pdf/borissova_report.pdf), 2018)**

The present survey highlights the role intellectual property (IP) plays in the preservation of the Bulgarian culture and its unique forms of expression. As many new and challenging questions arise when digitizing intangible cultural heritage (ICH), the use of IP tools to protect, preserve and promote ICH becomes vital. The Bulgarian culture comprises a large and dynamic diversity of ICH as it is based on the cultures, traditions, customs and cultural expressions of the different ethnic and ethnographic communities, which have historically inhabited the country, and of the Bulgarian minorities living abroad. Although each community has its distinct identity and cultural characteristics, they all consider themselves “Bulgarian” and this has been an important prerequisite for the development of regional folklore in the Balkan region. Bulgaria has, in the course of time, developed a national legislative system and ratified certain international conventions to administer its cultural heritage.

The country is presently also amending and supplementing the recently adopted Cultural Heritage Act (2009). This Act introduces a new scope of “cultural heritage”, so as to include tangible and intangible, immovable and movable heritage as a combination of cultural values, which carry the historical memories of the country and have a scientific and/or cultural importance. ICH is generally considered as “public domain” and its utilization and practice do not require any authorization from or payment to its custodian or original creator. IP issues do however play an important role in the research, collection, documentation, digitization, preservation and promotion of ICH. This survey directly addresses these issues and provides an overview of best practices on how IP could add value to the preservation, protection and promotion of ICH in Bulgaria. It maps out the inter-institutional collaborations, participation of the private and civil structures and role of the State and its national legislative system. The findings could not only be a fruitful base for future scientific works and practical research, but

also perhaps add value to the development of a strategy for digitizing cultural heritage, for the benefit of the Bulgarian society. Active actors in the cultural heritage sector are the State, civil structures, community and private parties, and other cultural heritage experts.

Cultural heritage institutions in Bulgaria have already embarked on, for instance, digitization of their collections. These institutions are therefore not only users of cultural works created and maintained by tradition bearers but they also produce works, such as catalogues, databases, photographs, scientific research works and other educational materials. WIPO, *Digitizing Cultural Heritage in Bulgaria: A Survey of Intellectual Property-related Experiences and Practices - Intellectual property (IP) questions are central to these issues. While ICH may generally be regarded as “public domain”, questions on who owns the rights over new revitalizations, interpretations and adaptations of ICH and why should someone have a special right on them should be asked. Also, what role does IP play in law, policy and practice related to the preservation, documentation, digitization and promotion of ICH? It is not the objective of this survey to answer these questions, but rather to present information on experiences and practices in Bulgaria that may be useful for policymakers and others in considering these questions further. It may furthermore be interesting to note that not all works in a collection are necessarily protected as IP, nor are they universally regarded as “public domain”. One specific sub-set of IP issues that a cultural heritage institution may face relates to collections of “traditional” cultural expressions (TCEs) and “traditional” knowledge (TK).*

Cultural communities may voice concerns that sometimes activities by cultural heritage institutions do not take adequate account of their rights and interests as tradition bearers and that documenting and digitizing a traditional song, for example, could make it vulnerable to distortion and misappropriation. The development of a strategy consisting of proper procedures and methodologies for digitizing ICH may therefore be useful. There is growing interest in Bulgaria in exploring the appropriate use of the country’s cultural heritage as a source of new ideas, new creations and, eventually, of economic development. The particular focus of this survey is the cultural heritage collections of museums, archives and libraries in Bulgaria and how IP issues arise and are managed when such collections are accessed and used for educational, safeguarding, creative and commercial purposes. It should be noted that mainly conventional IP issues are dealt with in this survey, although some experiences with managing IP in relation to TCEs are also reported on. This survey forms part of a series of surveys prepared for the World Intellectual Property Organization (WIPO) within the context of its Creative Heritage Project

<http://www.wipo.int/tk/en/folklore/culturalheritage/index.html> WIPO, Digitizing Cultural Heritage in Bulgaria: A Survey of Intellectual Property-related Experiences and Practices

The *objectives and scope of survey aims* to provide empirical information on experiences and current practices amongst cultural heritage institutions in Bulgaria with IP issues, especially in relation to the digitization of their collections, and on the role of IP in protecting, preserving and promoting ICH in Bulgaria. The survey provides information on questions such as: • What IP questions arise for museums, galleries, archives, libraries and other storehouses of ethnographic and other cultural materials in Bulgaria? • How do cultural heritage institutions deal with these issues? To what extent do they employ ethical codes and other “soft” instruments to deal with those questions? • Do cultural heritage institutions have to deal with traditional cultural expressions (TCEs) regarded as belonging to an ethnic or other local community, whether in or beyond Bulgaria’s borders? What relationships, if any, do these institutions have with such communities? • How should cultural heritage be used without this leading to its distortion?

Apart from assisting policymakers and decision takers in providing an overview of the cultural heritage sector of Bulgaria, it is also hoped that this survey will also be of interest and assistance to: • Local communities, whose folk art needs to be documented and digitized for safeguarding and/or commercial purposes for their own direct benefit; • Cultural organizations, whose purpose is the creation, distribution and preservation of cultural valuables, including folklore; • Museums, libraries, galleries and archives, which would be better equipped to manage IP issues to advance their safeguarding, educational and commercial mandates and aspirations; and • Artists, researchers and students, working in the field of ICH. The survey is however limited to analyzing the relationship between IP and ICH and also limited to laws, programs, experiences and practices in Bulgaria. This survey is not intended WIPO, Digitizing Cultural Heritage in Bulgaria: A Survey of Intellectual Property-related Experiences and Practices - to advance particular solutions to these issues, or to offer critique on governmental or nongovernmental practices. In fact, the survey shows that many of the experiences in Bulgaria are exemplary and could provide a basis for undertaking more extensive digitization projects.

The *research methodology* used in preparing this survey comprised online research on the relevant legislations, policy documents and other materials related to Bulgarian cultural heritage and the different cultural groups inhabiting the country. Requests were submitted to the national competent authorities, including the Ministry of Culture, Copyright Office, Patent Office and other civil structures to provide access to more relevant documentations. A questionnaire,

together with a short explanatory letter, was sent to cultural heritage institutions and experts. Interviews were also conducted with several cultural heritage specialists.

The information collected and received formed a good basis for the preparation of this survey. The development of the survey was further enhanced by the author's participation at the WIPO Roundtable on Building Community Capacity: a Roundtable on Practical Initiatives on Intellectual Property and Traditional Cultural Expressions, Traditional Knowledge and Genetic Resources, which took place from December 10-12, 2007. The author presented a report on the state and perspectives of cultural heritage in Bulgaria. The Roundtable also allowed for discussions on the different political and social aspects encountered in other countries where similar WIPO studies had already been concluded. These discussions were very useful and eventually led to this final survey report.

The *structure of the survey* provides an insight on the historical development of the Bulgarian cultural heritage, identifies the major competent authorities active in the cultural heritage sector, and See Annex III for a copy of the questionnaire. See Annex II for a list of those consulted. See [http://www.wipo.int/meetings/en/2007/grtkf\\_ge\\_07/](http://www.wipo.int/meetings/en/2007/grtkf_ge_07/) For the author's presentation, please see [http://www.wipo.int/export/sites/www/tk/en/culturalheritage/pdf/borissova\\_geneva.pdf](http://www.wipo.int/export/sites/www/tk/en/culturalheritage/pdf/borissova_geneva.pdf). See <http://www.wipo.int/tk/en/culturalheritage/surveys.html> WIPO, Digitizing Cultural Heritage in Bulgaria: A Survey of Intellectual Property-related Experiences and Practices - analyzes the national laws governing cultural heritage, with a particular emphasis on the role that IP plays in protecting, preserving and promoting cultural heritage and in relation to digitization activities. The survey is divided into three main parts. The first part addresses the history that shaped the Bulgarian cultural heritage. It also provides an overview of the competent authorities that are active in the cultural heritage sector, what role they assume and what kind of activities they undertake. The second part analyzes the legal system of Bulgaria relevant to the protection, promotion, dissemination of cultural heritage. It also discusses the relevance and role of the IP system. The third part then unpacks the specific IP issues involved in the digitization of cultural heritage. The survey comes with a Supplement, which provides a historical overview of Bulgaria and the cultural groups inhabiting the country.

- 2. Borisova Vl., Simonovna, L., Intellectual property, traditional knowledge and traditional cultural expressions – A Guide for countries in transition, publ. by WIPO, 2013 (<http://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4108>, 2018)**

This survey aims to provide information as a guide to help countries in transition decide whether and how best to protect traditional knowledge (TK) and traditional cultural expressions (TCEs) held by indigenous peoples and local communities. It describes the intellectual property (IP) concepts involved in protecting TK and TCEs and outlines existing international, regional and national protection systems. It then goes on to provide guidance on the issues that countries, and indigenous peoples and local communities, need to address when considering the role that IP can play in protecting TK and TCEs from misappropriation, and in generating and equitably sharing benefits from their commercialization. Currently, countries in transition, like many other countries, lack a legal framework for protecting TK and TCEs as IP.

This survey shows how such a framework can be developed as part of an overall IP strategy, by improving existing mechanisms and/or creating new ones. However, each country will need to consider the options that work best for it and the nature of the TK and TCEs for which protection is desired. There are a number of reasons why countries in transition may not have instituted systems for protecting TK and TCEs in the past. They may not have seen the need to do so, for example, because they had not identified any TK or TCEs to protect, because misappropriation did not appear to be a problem, or because it was not clear who would benefit from protection. TK and TCEs may not have been recognized as subjects for IP protection because they are covered by other legislation on, for example, cultural heritage or biodiversity. Even where the need for IP protection has been recognized, introducing new legislation may not be a priority for hard-pressed governments or there may be unresolved issues that prevent a new legal framework being put in place.

To shed light on the current situation, the applied *methodology* imposed countries in transition to respond to a questionnaire seeking information on the following: • existing legislation governing TK and TCEs in their countries; • examples of TK and TCEs in their countries; • how TK and TCEs are defined in existing national laws and regulations; • the criteria used to characterize TK and TCEs; and • communities with legal status of an indigenous community or people, or other traditional or local communities.

In addition, there were questions concerning current understandings of key legal concepts such as “subject matter of protection”, “beneficiaries of protection”, “scope of rights” and so on.

Views were also sought on the parameters for possible future legal protection of TK and TCEs in each country, including criteria for protection, term of protection, formalities, possible exceptions and limitations, beneficiaries' rights, and actions that might be considered offences. Questionnaires were sent to 33 countries, 22 of which responded. The information received has been taken into account in this guide, and the full responses are made available separately. It is important to stress that this guide does not advocate or promote any particular approach to the relationship between IP and TK/TCEs. Rather, it provides information for policy-makers, heads of IP offices, and other decision-makers in countries in transition, on issues they need to consider before putting a legal framework in place, if they decide to do so.

It *aims* to raise awareness of existing methods for the legal protection of TK and TCEs, as well as to improve understanding of the interrelations, at international, regional and national levels, between the IP system, on the one hand, and TK/TCEs and their implications for economic, social, cultural and technical development, on the other hand.<sup>3</sup> This guide may also help countries in transition to prepare for and participate in sessions of the WIPO Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore (IGC). The IGC is undertaking negotiations aimed at developing an international legal instrument (or instruments) for the effective protection of TK and TCEs, and to address the IP aspects of access to and sharing of benefits arising from the use of genetic resources.

Why this survey was conducted? - TK and TCEs are important elements of the cultural heritage and identity of many indigenous peoples and local communities, as well as of many countries and regions. They may contribute to the welfare, sustainable development and cultural vitality of those communities. Moreover, TK and TCEs were historically, and sometimes still are, recognized as part of the “common heritage of humanity”, meaning that their benefits belong to all mankind. Furthermore, TK and TCEs have economic potential, forming a basis for creation and growth of culture-related enterprises and industries in the holder communities. The task of governments is to foster preservation and development of TK and TCEs, and facilitate their use by indigenous peoples and local communities to contribute to economic development, improve living standards and help overcome poverty. TK and TCEs can also serve as a source of inspiration for other creators and innovators.

However, the process of commercialization has raised concerns about the risks of misappropriation by third parties of the TK and TCEs held by indigenous peoples and local communities. There are a number of cases where indigenous creations have been copied by others for commercial gain, or where patents have been granted for TK-based inventions, that have bypassed the holders and deprived them of a fair share of the economic benefits. At present, the IP protection of TK and TCEs is a matter primarily for national governments. However, as already noted, negotiations are currently underway in the IGC to develop an international legal instrument (or instruments) for the effective protection of TK and TCEs, and to address the IP aspects of access to and sharing of benefits arising from the use of genetic resources.

## SCOUPUS

- 1. Borisova V., Economic models for structuring cultural industries and measuring their contribution to the national economy, Ikonomicheski izsledvania, Volume 26, issue 6, 2017, page 47-72**

The survey reveals the economic models for structuring cultural industries and measuring their contribution to the national economy. With the development of digital technologies, the importance of intellectual property becomes a leading for the development of the creative economy, the structuring of the creative industries, their classification and the measurement of their economic contribution. The lack of a unified international conceptual basis on these issues creates a number of challenges for the identification of the creative economy and the determination of its economic share in the economy as a whole. Existing economic models based on the understanding that creativity and knowledge are the required classification criteria do not meet the requirements of the business environment for clear structuring in the creative sector and determining its economic activity. The need to respond to the emerging need allows the development of a new economic model – the one of the intellectual property system.

The new digital platforms for access and dissemination of content, initially in their development have imposed creativity and knowledge as business assets and have created the knowledge economy. Consequently, with the growing trends in the development of new technologies and the opportunities they offer for business, the fact that creativity and knowledge as a business asset lack the characteristics needed to be used as business resources, has created serious challenges for the knowledge economy and has led to their conditional division and the formation of the so-called creative economy. The third wave of social development, the so-called information society led to the restructuring of the national economy from a three-step model into a four-step one, containing the so-called creative sector. These changes have also built up a new type of industries called creative industries. The rapid pace of technological development, unlimited creativity, multiple creative results and business models for their creation and consumption have changed the markets and have made consumers from passive to an active user of intellectual property. These trends have created serious challenges to the economic science,

related to the structuring of the creative industries, their classification, economic identification as business entities and the development of classification criterion to measure their economic contribution through traditional economic indicators such as gross domestic product, value added, employment, imports and exports

Given the fact that technological development has the greatest impact in the cultural sector with the boom of the entertainment industry, the research interest in resolving the emerging economic challenges is initially directed to the so-called cultural industries. The research theme for the cultural industries arises as criticism against the mass entertainment industry, represented by popular newspapers, magazines, films and music. Initially, the concept shocked the theorists and practitioners with their contradiction between "culture" and "industry". Subsequently, the division of two parts of the term sets a boundary between "elite" and "mass" culture, between the higher art of traditional creative production and the mass markets of the popular products of the cultural industries. Thus gradually begins the formation of the creative economy and the interest in its economic analysis. Initially, the emergence of the term cultural industries is justified by the need to define the activities forming the entertainment sector of intangible production, and subsequently their definition creates the possibility of calculating their contribution to the economy of the country. At a later stage in the development of the theory of cultural industries, these calculations allow the creative economy to be explored economically. Thus, the content of the cultural industries is defined by industries that refer to the classical industries in the cultural sphere, namely the film and sound record industry, the publishing and the radio-television industry, which unite the forms of commercial entertainment that are realized through their mass industrial production, and are subject to government policy in the field of culture.

Some researchers extend the scope of cultural services by accepting that even writers, novelists, screenwriters, poets and lyricists, as well as those who create learning materials and contribute to the development of the educational system represents the provision of a cultural service. Their creative activity is essential for the provision of cultural services and the creation of scientific and cultural products. Cultural industries operate by performing primarily cultural activities without this meaning that creative activities are not inherent in them. On the contrary, the economically cost-effective functioning of cultural industries is a complex symbiosis between cultural and creative activities inherent in the entire creative sector. Creative activities

are directly related to the creation of cultural content in the cultural product and to new material, spiritual and cultural values.

In this search for a decision on which is the business asset that has economic characteristics can be a classification criterion for the creative industries and allows measuring their economic contribution through it, the presented research is interesting and up-to-date. The *study offers an author's vision* of intellectual property as a business resource for the creative industries and classification criterion to measure their economic activity. The *study proposes* a new economic model in structuring the entire system of creative industries, through intellectual property as a classification criterion, and provides a new approach to measuring not only the economic contribution of cultural industries but also the economic contribution of the so-called innovation industries. The *aim of the study* is to bring out a new economic model for structuring the cultural industries and measuring their contribution to the national economy. The aim is achieved through the following *tasks*:

- comparative analysis of the existing economic models for structuring cultural industries;
- analysis of the methodology for measuring the economic contribution of the copyright industries;
- developing a new economic model for the structuring of cultural industries through the development of the creative industries system;
- developing a new approach to measuring the economic contribution of industries across the whole creative industries system.

A leading *research thesis* is that intellectual property is a classification criterion for the creative industries system, which allows, due to the economic characteristics of intellectual property law, to measure the contribution of the two major types of creative industries (cultural and innovation industries) in the country's economy. The *methodology used* in the study is interdisciplinary, with the method of comparative analysis and synthesis of the known practice in the field being applied as a priority. The methodology for exploring the economic contribution of the creative industries is examined in detail in the study. Although an analysis of international practice has been carried out, the part to determine the economic contribution of the cultural industries is limited to the territory of Bulgaria.

**2. Borisova Vl., Cultural heritage digitization and related intellectual property issues, Journal of Cultural Heritage, 2018 (<https://doi.org/10.1016/j.culher.2018.04.023>)**

The survey explores the cultural heritage digitization and related intellectual property issues. The role of cultural heritage for defining the national identity, sustainable development and compatibility of the creative industries is indisputable. In view of the new digital possibilities in preservation, safeguarding and popularization of the cultural heritage the intellectual property related issues raise serious challenges. These circumstances call for large-scale strategic planning on cultural policy including the protection of cultural heritage as intellectual property; its digitization as means for its commercial use and its recognition as creative industries' business asset. The study researched the economic symbiosis between cultural heritage and intellectual property, it reveals the economic characteristics of cultural values and the suitability of the intellectual property system to provide them protection, and it identifies the right's holder of the intellectual property over the digitized cultural values and creates a step by step guidance for intellectual property management via digitization process.

There are international surveys showing the link between cultural heritage and cultural industries which explained the economic interaction between cultural heritage and intellectual property. For the cultural heritage the intellectual property is the new device for safeguarding, preservation and protection of the cultural values and for the cultural industries it is their main economic engine for industrial growth. Looking deeper their reason for intellectual property intervention into the cultural heritage safeguarding is the new opportunity given by the technology development of the software industry, the digitization. As regard to the cultural industries that is not only the intellectual property itself, but its management. With regard to the previously discussed this study reveals the essence of intellectual property management issues related to the digitization of cultural heritage.

The *research aims* to develop the intellectual property management aspects related to the digitization of cultural heritage in useful manner for the cultural organizations. In this respect, it provides to cultural managers the power of intellectual property management via cultural heritage digitization to influence the economic development of some cultural industries and mainly the tourism. The *main thesis* is that the achievement of the economic symbiosis between

cultural heritage and cultural industries requires consistent balance between national economic and cultural policy in respect of the intellectual property rights. The used *methodology* is interdisciplinary it includes practical information and best national practices collected via interviews and questionnaire. The international, regional and national legislation on digitization of cultural heritage based upon the treaties, conventions, regulations, directives and other legal documents adopted by the European Union, WIPO and UNESCO member states is used under the analysis and synthesis method. Due to the broad scope of the research, the great number of legislative acts, administrative structures and legislative initiatives isn't presented, but the results of their analysis is used as a base for achieving the aim of the study.

The *main result* of the research on one hand is the identification of the major stages of cultural heritage digitization related to the intellectual property and on another, is the analysis of the intellectual property rights' management in regard of the protection, utilization and dissemination of the digitized objects. Another practical result is that the study could serve the cultural organizations as brief guidance for the intellectual property issues in digitization of cultural values.

The study researches the main characteristics of digitization process of cultural heritage identifying the copyright objects applicable to the cultural values as *orphan works* which are copyrighted works whose owners are difficult or even impossible to locate and *out of print works* and works out of distribution referring to books and journals In the digital society is used the term out-of-commerce works. Which are still protected by copyright, but are no longer commercially available because the author and the publisher have decided neither to publish edition nor to sell copies through the customary channels of commerce. It goes through identification of the intellectual property in terms of industrial property and copyright in museums, archives, libraries and the possible ways of their protection. The digital management of the rights on cultural values is researched including the creation and utilization of digital databases of cultural values and the related intellectual property issues. Special attention is paid to the copyright issues related to digitize - once database and the copyright related issues to the commerce of cultural values.

## ИНДЕКСИРАНИ ИЗДАНИЯ

### **1. Borisova, VI, Economic approach in structuring the creative industries, Yearbook of UNWE, PC-UNWE, 2017, p. 105 (RePec, Google Scholar)**

The study explores a new approach in structuring the creative industries by introducing the issue by bringing the intellectual property as a classification criterion of the creative industries' system. Three main types of creative industries are identified: creative industries in the sector of education and science; innovation industries in the sector of material production and cultural industries in the sector of culture. A comparative analysis between creative industries and the industries in the traditional production is made. The specifics of the clusters and the local production systems in the creative sector are explored and their characteristics are identified as structural formations of the creative industries.

The study brings out and analyses the main structural units in the creative industries functionally linked through business relations related to the creation and use of intellectual property objects for business purposes. The focus of the study is the network structure of business in the creative industries. The business in the creative industries is a priority business with intellectual property. That is why, in order to position the structural units along the value chain of the creative industries, the following are extracted and analyzed: educational and scientific infrastructure and innovation infrastructure of the country. The study goes deeply into the two core business models applicable to creative industries: academy to business and business to business.

Creative industries are a working network of creative enterprises of technological development and change of traditional forms of creation, production, distribution and consumption of creative and innovative products (goods and services); mobile and digitally linked technology electronic media; internet based models of communication and distribution; technological, social, product, process, management and organizational innovations; traditional and modern knowledge; innovation economy as a whole with interactive parameters, set primarily by users.

Undoubtedly, the different types of creative activities, including scientific, engineering, and academic one, generate intellectual property because ‘creative is any industry where brain power is predominant and the outcome is intellectual property’. ‘Intellectual property allows people to own the products of their own creativity as well as to manage their economic and moral rights over the products of their creativity’. These characteristics of intellectual property determine its essential importance for the functioning of creative enterprises, the development of the creative industries, the economic growth of the creative sector and the economy as a whole.

The *aim of the study* is to show the economic role of intellectual property for the structuring of the creative industries. In this regard, the leading *thesis* in the study is that intellectual property is:

- the link between creativity and industry,
- economic resource for businesses in innovation industries,
- an engine for innovation,
- a way to protect the product of innovation industries and
- a classification criterion.

The study is interdisciplinary and follows the World Intellectual Property Organization (WIPO) *methodology* for economic analysis of the creative industries. The *result* of the study is the relevance of the structure of the creative industries through positioning intellectual property as classification criteria and business resource for innovation and creativity.

**2. Борисова, Вл., Критерии за структурно обособяване на иновационните индустрии в системата на творческите индустрии, Научни трудове на УНСС, ИК-УНСС, том 2/2017, стр. 297 (RePec, Google Scholar)**

Статията изследва формирането на критериите за структурно обособяване на иновационните индустрии в системата на творческите индустрии. Преориентирането на икономиката към икономика на знанието разшири традиционните икономическите ресурси с нови, като творчеството и знанието. Като резултати на индивидуален или

колективен интелектуален или творчески труд, създаването и използването на тези нови икономически ресурси сериозно увеличи значението на интелектуалната собственост за бизнес просперитета както на микро-, така и на макро- икономическо ниво.

Все повече индустриално развити страни отчитат ролята и значението на интелектуалната собственост в стратегическото планиране на икономическия растеж, като в тази връзка приоритетно стимулират иновационната активност и творческата дейност на научноизследователските организации, представителите на бизнеса и свързаните посреднически организации в различните сектори на стопанството. Тази целенасочена държавна политика доведе до формирането на четвърти икономически сектор т.нар. творчески сектор. Поради спецификата на творческата и интелектуалната дейности, творческият сектор макар и самостоятелно обособен, функционира изцяло в условията на междуиндустриална зависимост, която се изразява както в създаването на иновации, така и в предоставянето на образователни, културни и научноизследователски продукти и услуги, които да функционират съвместно с т.нар. традиционни индустрии в трисекторния модел на стопанството.

Изследването разглежда структурирането на иновационните индустрии в системата на творческите индустрии, като въвежда в проблематиката чрез изясняване на спецификата на икономиката на знанието и присъщите ѝ нови икономически ресурси като знанието и творчество. Акцентира върху значението на интелектуалната собственост за формирането на четвъртия икономически сектор, т.нар. творчески сектор и за релацията му с традиционния трисекторен модел. Идентифицира творческите индустрии, чрез интелектуалната собственост като класификационен критерий и извежда иновационните, като водещи във формирането на икономически показатели като заетост, добавена стойност и БВП. Извежда същността и структурните звена на иновационните индустрии, спецификата на тяхната дейност, като бизнес участници по веригата на стойността. Анализира характеристиките и процеса по създаване, производство и маркетизиране на иновационния продукт, чрез извеждане на етапите и специфичните дейности на всеки един от тях. В допълнение, извежда класификационен критерий на видовете иновационни продукти. Идентифициран е пазара на иновационните индустрии и са изведени неговите основни характеристики и специфики.

*Целта на изследването* е структурно да се обособят иновационните индустрии, като се идентифицират техните структурни звена и присъщата им бизнес дейност по веригата на стойността и спецификите на пазара им. *Методологията на изследването* е подчинена на интердисциплинарния подход, чрез използване на сравнителния и аналитичния анализ и на практическия опит. *Основна теза на изследването* е, че иновационните индустрии са част от системата на творческите индустрии и като такива, тяхното структурно обособяване, включително и по отношение формирането и спецификите на продукта и пазара, е подчинено на икономическия характер на интелектуалната собственост.

*Комплексен резултат* от изследването е идентифицирането на иновационните индустрии в структурата на творческите индустрии, тяхната вътрешна класификация, според свързаността на иновационната им активност с интелектуалната собственост и спецификите на пазара им.

**3. Borisova, VI., Essential characteristics and market of the creative industries ‘product, Economic alternatives, PC-UNWE, issue 1/2018, p. 113 (RePec, EBSCO, Google Scholar)**

This study reveals the Essential characteristics and market of the creative industries ‘product. Intellectual property management is becoming an increasingly important part of business relations in the creative sector. The essential characteristic of the intellectual property objects makes them a property of the enterprise as well as a competitive business asset providing a trade monopoly. This specificity is a prerequisite for the formation of business relationships on the establishment, industrialization and commercialization of products with intellectual property rights, or products which production or distribution is related to the use of intellectual property. The business relations arising from the creation and use (production and trade) of such a product form the intellectual property business in the creative industries. The creative result takes the form of a creative product in business relations, at least because it is valued, i.e. it has a market price.

The study explores the essence and the market of the creative industries' product. It brings out the product's specifics as a creative product through a detailed study of the characteristics of intellectual property objects as intangible assets and the necessity for their valuation for business purposes. The study clarifies the relationship between creative product and innovation product by putting the creative product in the place of the economic resources for the development of innovation activities in creative industries' enterprises. For this purpose, the economic aspects of the creative product and its types are derived. A comparative analysis is carried out in order to identify the main features and differences between the creative product and the innovation product of the creative industries. The role of the creative product as a classification criterion in the creative industries' system is revealed. The basic prerequisites for the formation, the characteristics and the principles of the creative product's market functioning, as well as its types, are presented. The characteristics of the market realization of the creative product are systematized. By means of a comparative analysis with the traditional marketing mix, is studied the marketing model of the 4 'C', which is applicable to creative products, is studied.

The research topic is actual not only in view of the specifics of the creative industries 'product, but also because of the new technology development and the options given by its new platforms of crating and disseminating the products to the consumers. The questions related to the essential characteristics of the creative industries' product and its market are researched by the authors of the UNCTAD, 2008 paper where their view is that the creativity putted into the creation of the product defines it's so called symbolic characteristics. Other authors accept that the business models of the enterprise behavior are the one that defines the characteristics of the creative industries' product and its market.

In this regard, *the purpose of the study* is to draw out the characteristics and specifics of the product and, hence, the market's features and diversity. The *main thesis* is that the essential characteristics of the product of the creative industries are formed on the basis of the economic characteristics of intellectual property as a business asset. The *methodology* is interdisciplinary and follows the approach of analytical and comparative analysis and analysis of business practice. The methodology is based upon the WIPO methodology of creative industries where the intellectual property is the main factor moe measurement of the industrial activity at the creative sector.

The *results* of the study are related to the applied approach for analysing the essential characteristics of the creative industries' product and its market by through the economic aspects of the intellectual property.

**4. Borisova, Vl., Intellectual property management models for setting up business concentrations in creative industries, Economic Thought, IER-BAS, issue 1/2108, p.57 (RePec, EBSCO)**

The study explores the Intellectual property management models for setting up business concentrations in creative industries. Intellectual property is a driver of creative industries and is a prerequisite for the formation of a creative economy. Its economic characteristics, such as trade monopoly and excess profit, make it a preferred business asset for enterprises. The economic realization of the business asset requires management of objects and intellectual property rights through various business models such as licensing, expropriation and dissemination. The ability of intellectual property as an asset to significantly increase business value is a basic prerequisite for its use in the formation of business concentration, such as outsourcing, joint venture, and patent pools.

Intellectual property is essential for the functioning of creative, innovation and cultural enterprises, for the development of creative industries, and for the economic growth of the economy as a whole. It is the main driver of the creative industries and its management is the prerequisite for the realization of the intellectual property business, to increase for increasing the revenue and the competitiveness of the enterprise and to for successfully manage managing the risk of in intellectual property related business decisions. The economic advantages of the intellectual property business for the enterprise are the trade monopoly, the high competitiveness, the economies of scale, the excess profit, as well as the possibility to form business concentrations in order to realize the effect of synergy. In this sense, the intellectual property management for business purposes is expressed in:

- the management of the intellectual property objects in the enterprise, which involves the application of different management techniques for the identification, protection, use and legal

protection of the intellectual property for generating profit. In this sense, the management covers activities of: identification, protection, use and legal protection of intellectual property objects.

- the management of the intellectual property right, which is made through the exercise of the powers that are contained in this right. The aim of this exercise of the intellectual property right is being the economic realization of the intellectual property objects. In this sense, the economic realization of the objects is realized achieved through their use. The use of industrial property objects consists in of their industrial production and commercial dissemination. The use of artistic property objects consists in of the realization of each of the actions specified as economic rights of the author, performer, producer, radio-television organization, etc.

In this context, the main *research thesis* is that the intellectual property business is expressed in the commercial relations arising from the management of the intellectual property rights for the purposes of the economic realization of the objects for which they provide protection. The *aim of the study* is to bring out the business models for intellectual property management, which are a prerequisite for the formation of business concentrations in the creative industries. The *aim is achieved* by studying the economic characteristics of intellectual property as a business asset; by analyzing the models of economic realization applicable to intangible assets and by bringing out the leading economic effects from the formation of business concentrations such as outsourcing and joint venture. The *research methodology* is interdisciplinary, using as a priority the method of comparative analysis and synthesis of the theory and practice in the field of intellectual property management. The *result of the study* is the identified in the study IP working management models for setting up business concentrations with synergy effects.

**5. Борисова, Вл., Модели на бизнес на предприятията в творческите индустрии, сп. Икономически и социални алтернативи, ИК-УНСС, бр.2/2018 (RePec, EBSCO, Google Scholar)**

Статията изследва моделите на бизнес, прилагани от предприятията в творческите индустрии за бизнес просперитет. Предприятията в творческите индустрии са тяхно основно структурно звено, специализирано в създаването и управлението на

интелектуална собственост за бизнес цели. Те участват активно във формирането на положителните стойности на икономическите показатели на творческите индустрии, като изграждат структурата на бизнеса на проектен принцип в хоризонтална и вертикална структурна решетка. Функционират предимно в условията на асиметрична конкуренция като са основни генератори на научноизследователската дейност и на творческите продукти. В своята дейност предприятията прилагат два вида модели на бизнес: моделите на бизнес поведение и моделите за бизнес разтеж.

Изследването разглежда същността на предприятията на творческите индустрии като основни техни структурни звена. Извежда спецификата на бизнеса с интелектуална собственост посредством структуриране на бизнес отношенията между представителите на малкия и средния бизнес и бизнес концентрациите на принципите на: проектната структура и хоризонталната и вертикалната структурни решетки. Изяснява видовото разнообразие на творческите предприятия, чрез анализа им като представители на малкия и средния бизнес и техните видове и представители на едрия бизнес – транснационални корпорации и конгломератни структури. Изследва моделите на бизнес поведение на предприятията, прилагани в процеса по създаване на творческия продукт като:

- модела на веригата на стойността;
- модела на потребителската полезност;
- модела на мрежовата полезност.

Анализира моделите за бизнес растеж, свързани с промоцирането на продукта и неговата пазарна реализация като:

- модела на частичната модификация;
- модела на пазарния прозорец;
- модела на трансфер на имидж
- модела на монетаризация на външната среда.

Основна *цел на изследването* е да се изведат спецификите и характеристиките на моделите на бизнес на предприятията в творческите индустрии. Водеща *изследователска теза* е, че спецификата на бизнес отношенията между структурните звена на творческите индустрии е в основата на формирането на моделите на бизнес на предприятията.

Използваната *изследователска методология* е интердисциплинарна като следва системния и аналитичния подход както и анализа на бизнес практиката. В *резултат на изследването* са идентифицира възможните бизнес комбинации от моделите на бизнес поведение и моделите за бизнес разтеж, приложими от предприятията, управляващи интелектуалната собственост.

## **СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ИЗДАНИЯ С РЕДКОЛЕГИЯ**

- 1. Borisova, Vl., La propriete intellectuelle des entreprises dans les systemes de production locaux, Management & Gouvernance: entreprises-territoires-societes, PGV Reseau, Nr. 17/2017, p. 75**

The article reveals interesting aspects of the enterprises at the local production systems. Their structure, the employees and the industrialization process are subordinate of the dynamic of the creativity in the technology at the industrial and cultural sectors. The industrialization and commercialization processes didn't apply the traditional methods inherent for the non-creative industries, thus the essential competitiveness of the LPS' enterprises is created by their intellectual property. The article observes how enterprises creating and managing intellectual property in the LPS and which are the applicable business models for creating their business strategy.

- 2. Borisova, Vl., Methodology for Identification and Assessment of the Intellectual property of Local Production Systems Participants, Local production systems and regional economic development paper, Novosibirsk-Sofia-Ternopil-Lodz, 2014, p. 85**

The article explores the methodology for identification and for assessment applied for intellectual property objects. The Intellectual property system provides protection for objects resulting from intellectual labor of man. These are the products that derive from the activities of small and medium enterprises as a result of their industrialization and commercialization. In the modern world concepts such as knowledge economy, innovation, know-how, research and development are an essential part of the development, marketing and management activities.

However, often a large amount of small and medium enterprises are not yet able to estimate the economic benefits that their owned or managed intellectual property gives them. There is considerable misunderstanding and confusion about the nature, function and role of intellectual property in the economic growth both on macro and micro level, the formation and operation of industrial and cultural clusters and local production systems. Intellectual property is often being associated with the music, movie and entertainment industries. This approach is economically inappropriate and completely wrong, because intellectual property is primarily innovation and

technology and is the main power behind the technological progress. In present-day market conditions, inventions, trademarks, design decisions, know-how, trade secrets, geographical indications, software and Internet domain names are fundamental for the development of latest business. These intellectual property objects bring significant economic benefits for every business having them. As intellectual property, the objects are present in the company balance sheet as intangible assets. And they are identified, managed, evaluated and recognized as such.

Today more than 70% of the assets of the world's largest corporations are intangible. And it's not only large and medium-sized corporations who have intangible assets. Small businesses and municipalities also have intangible assets. Therefore, their identification is a prerequisite for sustainable economic growth of the business unit and the network between inter-industrial and institutional relations in which it operates.

**3. Borisova, Vl., Intellectual property objects protection for the purposes of their economic realizations, chapter 3.4., Local production systems in countries in and outside the EU: from theory to practice research paper, Sofia, 2014, ISBN 978-954-644-720-3, p. 268**

The article explores Intellectual property objects protection for the purposes of their economic realization as it is based upon the concept of intellectual property. It clarifies the content of the term intellectual property, its systems and subsystems and their objects, the conditions for legal protection, scope of the protection, forms of management and economic results, such as a commercial monopoly and extra profit. The concept of intellectual property emerges in times of strong technological and cultural progress when the results of creative activities is materialized into products of intellectual labor such as inventions, works of literature, science, art and more. The highly industrialized economy is taking labor as a factor for economic growth. A question arises, which labor - physical or intellectual, contributes more to the value of the product the ownership over the results of physical labor in the sphere of material production is settled by property laws.

The settlement of the ownership over intellectual labor results raises a number of questions, and the search for answers to those questions leads to the emergence of the concept of intellectual property. This concept is based on the characteristics of the intellectual product that features with creative way of production and also economic utility (material expression), and

also owns creative, aesthetic, ethical, innovative, original and cultural utility- initially for its creator and later, after its economic realization for society as a whole.

**4. Борисова, Вл., Медиацията като извънсъдебен способ за решаване на спорове по интелектуална собственост, сп. Собственост и право, бр. 2/2018, ИК „Труд и право“, стр. 77**

Статията изследва спецификата и предимствата на медиацията, като извънсъдебен способ за решаване на спорове по интелектуална собственост. Пазарната среда и непрекъснатото търсене на начини за конкурентно предимство изправят бизнеса пред нуждата от прилагане на ефективни методи както за усвояване на икономическите ресурси и тяхното индустриализиране и комерсиализиране като продукт, така и за бързото и ефективно решаване на спорове, възникнали по повод тези бизнес отношения. Именно обществените отношения по повод управлението на интелектуалната собственост с икономическа цел са предпоставка за формиране на търговски спорове със сериозни икономически последици. Управлението на интелектуалната собственост по същество е упражняване на правата върху обектите на интелектуална собственост при тяхното създаване и за целите на индустриализирането и комерсиализирането им.

При възникването на търговски спорове, освен съдебното производство, съществуват и алтернативни способи за решаване на спора, чрез които се постига по-бързо и по-ефективно производство при запазване на добрите търговски отношения. Това обстоятелство, превръщат медиацията в предпочитан от бизнеса извънсъдебен способ за решаване на търговски спорове относно интелектуалната собственост, включително и при трансгранични бизнес отношения. Чрез медиацията се предотвратява трансформирането на конфликта в спор, с което се избягват негативните икономически последици за страните. Процедурата е по-малко формална от съдебната и арбитражната процедура. Статията предоставя информация за същността на медиацията по интелектуална собственост, приоритетно при организациите за колективно управление на права и техните отношения с ползвателите на културно съдържание.

**5. Borisova, Vl., Intellectual property management a powerful tool of business development, Икономиката на България и Европейския съюз в глобалния**

**свят-научна публикация между УНСС, ВУЗФ, Alma Mater Studiorum  
Universita di Bologna, University of Split, Faculty of Economics-Croatia,  
Полтавски университет, Украйна и Университета в Лодз**

The article explores the intellectual property management as powerful tool of business development. Intellectual property management has extremely important legal and economic functions for the stimulation of innovation, development of new markets, and dissemination of new knowledge from any area of the economy to the society. Despite the economic power, due to the differences in national laws and the lack of high intellectual property culture, the potential of intellectual property is still not optimally used in all countries, especially in those with a developing economy.

With the reorientation of developed economies towards the knowledge economy, the economic characteristics of intellectual property are increasingly used to determining the macroeconomic perspective, where wealth creation is primarily based on intellectual property management, knowledge and information, the so called intangible business assets. Due to their intangible nature, intellectual property objects are becoming a valuable business asset for high competitiveness, market positions, transnational expansions in the form of business concentrations and stable revenues for enterprises. Research and development in the context of business partnership between academia and industry is becoming a prerequisite for the successful operation of the business at national and international level. And the identification and evaluation of business assets in intellectual property as well as the commercial transactions with them is a powerful tool for business development.

A feature inherent in intangible assets, in particular intellectual property, is their direct connection with the innovation activity of the business. The awareness of consumers and business representatives and even of the judicial authorities, court, prosecutor's office, including the customs authorities, is essential because intellectual property provides a commercial monopoly which, although limited to protecting the public interest, in case of mismanagement, creates market defects that generate serious economic consequences.

**6. Borisova, Vl., The intellectual property of the companies of the clusters, Научни трудове, Фондация Национална и международна сигурност, 2018, стр. 410**

The article reveals interesting and actual for the business prosperity information related to the utilization of the companies' intellectual property. In the beginning the article explored the specificity of the enterprises creating and managing intellectual property. They are the so called creative industries and are functioning in manner different than the traditional applied to the industries which are not dealing with intellectual property in their business activities. The creative industries create intellectual property, industrialize it for the purposes of the mass consumption and commercialized products containing intellectual property. The structure of the companies, the employees and the industrialization process are subordinate of the dynamic of the creativity in the technology and the cultural sector. Regarding the commercialization of the products the creative industries didn't apply the traditional, but the one where the customer interest leads. The inter industrial relations created by the creative industries usually provoke the establishment of clusters.

The article explores very important issue the intellectual property of the companies, functioning at the clusters. The subject matter is actual thus the intellectual property becomes more and more substantial economic resources for business prosperity of the companies. Those of them which knows how to identify it and to audit it in order to create the company intellectual property business portfolio and those which know how to manage their IP portfolio are enjoy their economic prosperity. The identification, the audit and the management of the intellectual property of the company requires specific experts' skills in applying the appropriate for the company business models in accordance with the market and business environment of the certain cluster. It provides the methodology of how the creative industries identifies generated or outside acquired by the company intellectual property and how to audits it for business purposes. Additionally is presented the relevant business models to the management of the already audited intellectual property for economic benefits.

## СБОРНИЦИ С ДОКЛАДИ ОТ НАУЧНИ КОНФЕРЕНЦИИ

### 1. Борисова, Вл, Бизнес модели за управление и защита на интелектуалната собственост в дигитална среда, сборник с научни доклади „Дигитални измами и киберсигурност“, ИК-УНСС, 2018

В доклада са представени основните бизнес модели за управление и защита на интелектуалната собственост в дигитална среда. Темата е актуална, тъй като интелектуалната собственост е в основата на технологичното и културното развитие. Нейните икономически аспекти като икономии от мащаба, търговския монопол и свръх доходоносност, както и нематериалния характер на обектите ѝ са съществена предпоставка за превръщането им в бизнес актив за развитието на иновационна дейност както в сектора на материалното производство, така и в културния сектор. Индустриите, чиято бизнес дейност приоритетно е свързана с интелектуалната собственост формират т.нар. система на творческите индустрии. За устойчивото развитие на творческите индустрии от съществено значение е сигурността на информацията, свързана с управлението на интелектуална собственост в дигитална среда за бизнес цели.

Творческите индустрии имат основополагащо значение за формирането и развитието на дигиталната среда. Принос за създаването и развитието на дигиталните технологии имат креативните и иновационните индустрии, доколкото културните индустрии имат принос приоритетно в разработването и разпространението на т.нар. дигитални платформи. Създадените от творческите индустрии дигитални технологии и платформи разширяват пазара на т.нар. културни продукти и позволяват на създателите на филми и музика, програмистите на софтуер, авторите и издателите да промотират и комерсиализират своите продукти онлайн. Предприятията на творческите индустрии владеят пет основни компонента, необходими за бизнес просперитет в технологичния свят на иновациите:

- интелигентно използване на нови инструменти;
- стратегическа визия за управление на интелектуалната собственост;
- глобален достъп и защита на интелектуалната собственост в Интернет;

- мрежови комуникации."

Целта на доклада е да представи способите на интелектуалната собственост да предоставя информационна сигурност на предприятията в дигитална среда. Изведени са спецификите на бизнеса с интелектуална собственост в дигиталната среда (стрииминг услугите, онлайн медийното рекламиране, ъплоуда и даунлоуда на културно съдържание и други). Представени са бизнес моделите в дигитална среда като: business to customers (B2C); business to business (B2B) и т.нар. хибриден бизнес модел, като особено внимание е обърнато на различните лицензионно модели, вкл. creative commons. Изведени са конкурентните предимства от управлението на интелектуалната собственост в дигитална среда и техническите средства за защита в дигитална среда.

## **2. Борисова, Вл., Ролята на интелектуалната собственост за устойчивото развитие, сборник с научни доклади „Регионална икономика и устойчиво развитие“, Издателство „Наука и икономика“, том 1, 2018**

В доклада се представя ролята на интелектуалната собственост за устойчивото развитие, свойството ѝ да позволява на хората да притежават продуктите на собственото си творчество, както и да управляват своите икономически и морални права върху продуктите на творческата си дейност. Тези характеристики на интелектуалната собственост, определят същественото ѝ значение за функционирането на творческите предприятия, развитието на творческите индустрии, за икономическия растеж и устойчивото развитие на регионите. Интелектуалната собственост и нейните обекти, като изобретения, полезни модели, ноу-хау, търговски марки, промишлен дизайн и различните произведения на науката, литературата и изкуството, станаха водещи бизнес активи в търговските отношения между участниците в системата на т.нар. творчески индустрии. Безспорно е обстоятелството, че различните видове творчески дейности, включително научната, инженерната и академичната, генерират интелектуална собственост, защото "творческа е всяка индустрия, в която преобладаваща е мозъчната сила и в която резултата е интелектуална собственост". Поради това интелектуалната собственост има съществено значение за развитието на творческите индустрии и икономическия растеж по региони.

Според степента на обвързаност на продукта със закрилата, предоставяна от интелектуалната собственост индустриите се обособяват на:

- основни индустрии (софтурни продукти, филми, иновации),
- зависими индустрии (видеоигрите са индустрия, зависима от софтуерната) и
- частично зависими индустрии (произвеждащи музикални инструменти, USB устройства и други).

Системата на творческите индустрии отговаря на системата на интелектуалната собственост, що се отнася до създаването на научни разработки и обекти на интелектуална собственост, където функционират т.нар. креативни индустрии; разработването на научните разработки и обектите в иновации, технологични и организационни знания, умения и опит за производство на продукт, апарат, вещество, микроорганизъм, конструктивно технически решения като полезни модели, ноу-хау, полезни модели и промишлен дизайн се осъществява от т.нар. иновационни индустрии; създаването и разпространението на продукти (произведения и изпълнения, звуко- и видеозаписи, радиотелевизионни програми) от областите на литературата, науката и изкуствата, определя обхвата на дейностите на културните индустрии. Целта на доклада е да обоснове посочените характеристики на интелектуалната собственост като изведе икономическата роля на интелектуалната собственост за структурирането на творческите индустрии и структурното им обособяване в клъстри и локални производствени системи с различни участници по веригата на стойността.

### **3. Борисова, Вл., IP Mediation, сборник с доклади ИК-УНСС, 2018**

The paper presents the mediation as an alternative means of IP dispute resolution, optional by law. It presents the applicable forms of IP mediation in Bulgaria as well as it provides a good practices. The advantages of IP mediation are presented mainly in preserving good business relationships between the disputed parties. The economic results of the trade conflicts are illustrated in accordance with the economic nature of the intellectual property. It is clarified that the burden in evaluation mediation is for the mediator who, in observance of the basic principles of mediation, not only facilitates, but also offers suggestions to parties to resolve the dispute.

This is the major difference with other types of mediation, because in the evaluation, the mediator influences the outcome of the dispute

**4. Борисова Вл., Управление на интелектуалната собственост, електронно издание на сборник с доклади (<http://netscience.science/archive/br002/08-002.pdf>), 2018**

Докладът излага процеса на управление на интелектуалната собственост в предприятието. Обяснява се значението и съдържанието на понятието интелектуална собственост, като собственост, която се установява по специален правен режим върху интелектуални резултати, които са израз на спонтанно или целенасочено творчество от всички области на стопанството. Изясняват се етапите на създаване на интелектуална собственост, разглежда се спецификата на творческия процес, интелектуалния резултат, иновациите (технологична или социална) и обществена потребност от тяхното създаване и потребление. Извеждат се характеристиките на обектите на интелектуална собственост като бизнес актив, а именно: • уникалност • нематериален характер • възможност за едновременно използване от множество ползватели • висок икономически потенциал. Представят се икономическите предимства за предприятието от интелектуалната собственост, като: • изключително право на интелектуална собственост • търговския монопол • допълнителната печалба • конкурентно предимство.

Анализират се управленските етапи на интелектуалната собственост в предприятието и по-конкретно: • прилаганите управленски техники за нейното идентифициране, закрила, използване и правна защита с цел генериране на положителни ефекти и гарантиране на бизнес просперитета на предприятието. • реализирането на дейности по: упражняване на правото на интелектуална собственост с цел икономическата реализация на обекта на закрила • бизнесът с интелектуална собственост чрез търговските правоотношения, възникващи по повод икономическата реализация на обекта на закрила.

Изведен е стратегическия план за управление на интелектуалната собственост по етапи: *етап първи* разработване на портфолио на интелектуалната собственост (одит и дю дилиженс) • идентифицираните в него бизнес активи – собствени и лицензирани; • степента на закрила на бизнес активите като интелектуална собственост – патентовани

технологии, регистрирани търговски марки и промишлени дизайни, авторскоправна закрила, търговски тайни; • бизнес активите, които са важни за дейността на предприятието; • бизнес активите с реален икономически потенциал, но извън дейността на предприятието; • бизнес активите, които не притежават икономически потенциал нито за предприятието, нито за потенциални бизнес партньори.

*Етап втори* - остойносттаване на обектите на интелектуална собственост като бизнес активи • оценка на обекта на интелектуална собственост • оценка на бизнес средата за разпространение на актива: – скоростта, с която пазарът оценява или обезценява бизнес активите; – размерът на роялтите за използване на активи, подобни на бизнес активите на предприятието; – разпознаваемостта на бизнес активите от пазара; – маркетингането им и разходите за разработване на алтернативни бизнес активи.

*Етап трети* - ревизия на политиката за интелектуална собственост на предприятието (съдебни спорове). Представени са бизнес моделите за управление на интелектуалната собственост на предприятието.

## **5. Борисова, Вл., Управление на интелектуалната собственост за целите на корпоративната сигурност, сборник с доклади, академично издателство „За буквите“, УНИБИТ, 2018**

В доклада са представени приложимите за интелектуалната собственост управленски модели и тяхното значение за корпоративната сигурност. Темата е обусловена от характеристиката на информационното общество, с възможностите на новите дигитални технологии и техните платформи да създава нови и сериозни предизвикателства пред корпоративната сигурност на предприятията. Едновременно с това преориентирането на икономиката към иновативна, наложи все повече предприятия да създават и използват интелектуалната собственост, като основен бизнес актив. В резултат, управлението на интелектуалната собственост се превърна в основна предпоставка за изграждането на корпоративната сигурност и икономическата стабилност на предприятията.

В доклада се разглеждат икономическите аспекти на интелектуалната собственост, свързани с изграждането на корпоративната сигурност на предприятието.

Интелектуалната собственост е анализирана като бизнес актив на предприятието, формиращ неговата конкурентоспособност и устойчиво пазарно развитие. Изведени са икономическите характеристики на бизнес актива, като така е обоснована необходимостта от неговото управление. Анализирано е стратегическото бизнес планиране в съответствие с бизнес моделите за управление на интелектуалната собственост и степента на тяхната обвързаност с корпоративната сигурност.

**6. Борисова, Вл., Управление на интелектуалната собственост в музеите за тяхното алтернативно финансиране, сборник с доклади „Музеи и общини 3“, изд. „Фабер“, 2018**

Докладът представя връзката на интелектуалната собственост и културното наследство, интелектуалната собственост на музеите и управлението на интелектуалната собственост върху културното наследство в музеите. Разглежда културното наследство като интелектуална собственост и неговото място в системата на интелектуалната собственост като обекта традиционни знания. Традиционните знания са свързани с фолклора и народните-художествени занаяти и други форми на културно изразяване, знания за тяхното практикуване и опазване, а културното наследство е колективна, не индивидуална интелектуална собственост, поради което е възможно разработването и прилагането на т.нар. особена - *sui generis* закрила. Извежда се интелектуалната собственост на музеите, като: обекти на индустриална собственост – изобретения; търговски марки; промишлен дизайн; ноу-хау и обекти на художествено-литературна собственост - издирване на културни ценности и форми на културно изразяване; идентифициране, описване, документиране, архивиране на културните ценности; научно-изследователска дейност – научни публикации; бази данни с културни ценности; закрила на културните ценности като осиротели произведения и непубликувани произведения; дигитализация на културните ценности и особена/*sui generis* закрила на културното наследство.

Представена е спецификата на авторскоправна закрила на културното наследство посредством бази данни и по-конкретно *sui generis* закрила на базите данни. Разгледана е подробно закрилата на културното наследство посредством пропознаването им от

авторското право като т.нар. непубликувани произведения където непубликувани са произведения, които, в техния превод, варианти и начини на представяне не са достъпни за публиката, чрез традиционни търговски канали и не се очаква да бъдат предоставени в търговския оборот. Музеите могат да използват тези произведения за целите на тяхното дигитализиране, дистрибуция и предоставяне на достъп под условията на неизключителна лицензия с организациите за колективно управление на правата на авторите. Същото се отнася и за произведения, чиито автори не са членове на такава организация. Музеите могат да правят копия на съдържащите се в техните фондове колекции във всякакъв формат, за целите на тяхното съхранение и опазване.

Разглежда се и възможността за закрила на културните ценности и като осиротели произведения, където произведение или звукозапис се смятат за осиротели, ако никой от носителите на правата върху им не е идентифициран, или, в случай че са идентифицирани един или повече от тях, не може да се установи местонахождението на нито един от тях въпреки провеждането и документирането на надлежно издирване. Особеност на осиротелите произведения е, че могат да бъдат използвани от музеите чрез възпроизвеждане с цел дигитализиране, индексирание, каталогизиране, съхраняване или възстановяване и предоставяне на достъп до тях. Друга особеност е, че музеите при използването им могат да събират такси, но само за покриване на разходите по дигитализирането и предоставянето на достъп до дигитализираните обекти.

Представена е системата на авторскоправна закрила на културното наследство посредством дигитализация, разглеждана като процес, при който чрез сканиране (или друг способ) се създава електронно копие на даден аналогов информационен носител или триизмерен обект. По същество е възпроизвеждане на обект в цифрова форма, което представлява имуществено право, чието упражняване е възмездно и изисква съгласието на неговия носител. От тази позиция дигитализацията е сложен механичен и творчески процес, изискващ значителен брой експертни познания и създаващ множество разнородни самостоятелни обекти на интелектуална собственост, като софтуерни продукти, бази данни, фотографии и други, което изисква специални умения в управлението на сноповете от възникнали авторски и сродни права.

В допълнение е представена и системата за закрила на културните ценности чрез *sui generis* правото, при която се определят специфики за: носителя на правото – определяне на общността на произход на културното наследство; режима за достъп до

културното наследство – разрешителен, декларативен, депозитен; режима за използване на културното наследство – с разрешението на носителя на правото и възмездно или не; форми на традиционно използване; видове ползватели; ограничения в използването и т.н.; режима за разпределение на приходите от използване на културното наследство и режима за указване на произхода на културните ценности при всяко тяхно използване.

**7. Borisova, Vl., Intellectual property role for the local production systems efficient functioning in times of crisis, Functioning of the local production systems in Bulgaria, Poland and Russia conference paper, Lodz, 2015**

The topic of the paper is determined by the global reorientation of the economy into a knowledge economy, based on the Europe 2020 - Europe's Growth Strategy. In this document, traditional resources such as labor and capital are supplemented with the resource of knowledge as a key factor to the economic prosperity on both micro and macro level. Intellectual property is increasingly becoming a crucial factor for the development of new production and expansion of market positions. The knowledge economy is based on such resources like knowledge, creativity and talent of the human capital and its creativity results in both the material and non-material production and its functioning creates positive economic effects and sustainable economic growth. In this regard, managing the economic crisis on both macro and micro level depends on the selected direction of economic development. Reorientation of the national economy to new economic resources that can help to reduce the "speed" of entering into crisis and eventually help it exit it, requires the implementation of new models of business behavior for economic operators, especially for small and medium enterprises (SMEs), the big business companies and other participants in their functional units such as clusters and local production systems (LPS).

The new business models, which require the use of intellectual property as a production resource, implement it as a key economic factor for business development. Business enterprises reorientate their activities to creation of innovation or to external purchases of such as a mean to handle the economic crisis. The business survival process in a state of global, national and regional economic crisis, requires from companies to be flexible in managing the decision

making process for creating intellectual property or external acquiring it in taking into account the changes of the conditions and the environment of their market activity. In this regard the paper presents intellectual property as a factor for economic growth and an economic resource and the upcoming economic benefits from its use for the business. The appropriate business models to cope with the economic crisis for enterprises using intellectual property are presented as well.

**8. Borisova, V., The intellectual property aspects in visualization of intangible cultural heritage, The visualization of the Intangible Heritage conference paper, pub. by the Slovene Ethnographic Museum, 2018**

The paper presents the importance of intellectual property for the preservation and protection of intangible cultural heritage via its digitization. The main topic is related to the intellectual property aspects of researching, collecting, documenting and archiving, including visualizing intangible cultural heritage. It presents the relation between intangible heritage and intellectual property as to its protection by copyright and related rights or by the *sui generis* system. It explains the major stages in intellectual property management during the safeguarding process and digitization of intangible cultural heritage. The paper provides some national examples of best practices.

**9. Borisova, V., Strategic Management of intellectual property in LPS enterprises, Local production Systems in Regional economies collective paper, University of Lodz, ISBN 978-80-557-1375-5, 2018**

The paper stressed the importance of the strategic management of intellectual property in LPS enterprises. In today's global economy in the search for a competitive advantage, more and more enterprises are orientated from cheap labor to research and sales' marketing strategies as forms of competitive advantage. These trends highlight the importance of intellectual property for the economic prosperity of the enterprise. New technologies, industrial design, know-how, trademarks and other intellectual property objects are becoming increasingly important for business. The growing importance of intellectual property is a key factor for the fundamental changes connected with the creating and measurement of the value of business on global capital markets. This circumstance reorients the competitive advantages of the enterprise to innovation and other intellectual property objects.

The paper presents business innovations as system innovations which require careful consideration of all aspects of the business. They are implemented through the management of investment allocation decisions and include the implementation of the enterprise's strategic intellectual property management plan, with the ultimate aim of changing the competitive position of enterprises in relation to the existing business system.

**10. Borisova, Vl., Innovative teaching on business with intellectual property at the creative industries, The future of education conference paper, edition 8, 2018**

The paper presents the innovative teaching approach applicable to the course "Business with Intellectual Property at the Creative Industries". The course intended to provide knowledge and skills about the economic characteristics of intellectual property (IP); its nature, structure and content as a system of creative results in the fields of science, literature and art. The economic effects of the acquisition of IP rights are derived as well as the acquisition of a trade monopoly of production and trade with the IP object. Special attention is paid to the relation between the business and the IP which objects are considered as property of the enterprise and as its business assets. Their essence is presented as well as the methods for evaluating them. The commercial relations on the creation and the economic realization of the IP are also discussed. The trends in public policy for the development of the creative industries are presented: the national innovation

policy and the national cultural policy. Issues regarding creative industries funding are also presented. The innovative teaching approach is deeply presented as well as the students' approbation of acquired knowledge about business benefits of IP, IP management economic effects, IP evaluation methods obtained due their individual assignment. The evaluation methods and the educational results are presented as well.

Април, 2018

